

## Vyjádření školitele k disertační práci Mgr. Michala Vašíčka „Dynamika jihokarpatských nářečí“

Michala Vašíčka znám od ZS 2005/06, kdy nastoupil v tehdejší ÚSVS do magisterského studia „Východoevropská studia se specializací rusistika“ a absolvoval u mě předměty „Základy jazykovědy“ a „Fonetika a fonologie ruštiny“. Od samého začátku se jevil jako mimořádně nadaný student s velkým aktivním zájmem o lingvistické otázky. Po úspěšném absolvování magisterského studia nastoupil M. Vašíček v akademickém roce 2011/12 do doktorského studia „Slovanské filologie“. I zde se kandidát projevoval vždy jako nadprůměrně aktivní a úspěšný student: podal několik grantových projektů, získal některé granty a úspěšně je dokončil, vyvíjel od prvního roku bohatou publikační činnost, zúčastňoval se konferencí a v neposlední řadě přebíral také výuku. Již dříve zahájil spolupráci se SLÚ AV ČR, kde se zapojil do zpracování lexikálního fondu jihokarpatských nářečí. 29. 1. 2014 složil po mimořádně krátké době studia úspěšně státní doktorskou zkoušku.

Ve své disertaci se autor ujal tématu, které je aktuální hned z několika hledisek: pojednává o vztahu mezi jazykem a (geografickým) prostorem (jedná se o aktuální a oblíbenou tematiku, viz např. curyšský univerzitní vědecký záměr „Sprache und Raum“, <http://www.spur.uzh.ch/de.html>), věnuje se východoslovanským varietám na pomezí Ukrajiny a Slovenska, které jsou v minulých desetiletích předmětem řady diskusí a sporů, a navazuje na dlouhodobou tradici pražské slavistiky v jejich výzkumu. Autorovým záměrem je přitom „zachycení vývoje jihokarpatských nářečí ve dvou státních útvarech, na severovýchodě Slovenska a v Zakarpatské oblasti na Ukrajině, v posledních 70 letech“ (s. [3]). Jde tedy o dokumentaci vývoje původně kontinuálního nářečí, které bylo od konce druhé světové války rozděleno státní hranicí mezi Československem a Sovětským svazem, později Slovenskem a Ukrajinou, v nichž jihokarpatské nářeční variety byly a jsou v komplementární distribuci s různými blízko příbuznými slovanskými spisovnými jazyky, slovenštinou (a češtinou) na jedné straně, a ukrajinštinou a ruštinou na straně druhé. K tomuto účelu autor pořídil rozsáhlé nahrávky spontánních promluv na obou stranách hranice (s. 11).

Po krátkém úvodu (s. 9-12) autor představuje historii výzkumu jihokarpatských nářečí (s. 13-22), dále v práci sleduje přehled o dvou lokalitách, jejichž nářečí tvořila těžiště výzkumu předložené práce (Ubl'a a Malyj Bereznij, s. 23-29). Následuje první větší kapitola věnovaná výsledkům autorova terénního výzkumu, „Fonetická a gramatická struktura dialektů obcí Ubl'a a Malyj Bereznij a její dynamika“ (s. 30-64). V ní se představuje původní vokalický systém obce Ubl'a (s. 32), jeho zjednodušená podoba u mladších mluvčích v rámci vokálů mimo přízvuk (s. 34) a původní konsonantický systém (s. 37) a jeho změny. Tento systém se v dalším kontrastuje se situací na ukrajinské straně hranice (s. 40-42). Rovněž se popisuje tvaroslovný systém nářečí obce Ubl'a a změny od podrobného popisu ze 60. let 20. stol. a také odpovídající situaci v obci Malyj Bereznij (s. 42-64). Ukazuje se zde výrazné přizpůsobování nářečního systému systému dominujících spisovných jazyků během necelých dvou

generací, srov. např. tvarosloví podstatného jména (s. 49-55). Autor vždy rozlišuje původní stav nářečí, doložený v posledních větších dialektologických průzkumech dané lokality (přelom 60. a 70. let 20. stol.), od nynější situace, přičemž v rámci nynějšího stavu specifikuje podobu popisovaných jevů v různých generacích mluvčích (nejstarší, nejmladší). Často své výpovědi podporuje statistickými daty z materiálu, viz např. s. 48n.

V další části práce autor popisuje stav fonetiky a formální morfologie v jiných lokalitách jihokarpatských nářečí (s. 65-89), převážně na území Slovenska, ale i v několika obcích na území Ukrajiny. Autor zde postupuje stejně jako v předchozí kapitole, materiál je však oproti dvěma stěžejním obcím omezenější. Přesto se někdy uvádějí specifické problémy, o nichž v části o hlavních dvou obcích nebyla řeč (viz např. tvoření futura a neosobní reflexivum s akuzativní vazbou na s. 68). Tato část obsahuje velké množství podrobných aktuálních pozorování o stavu fonetiky a formální morfologie nářečí v 16 rusínských obcích – spolu se dvěma stěžejními obcemi se jedná tedy o významný příspěvek k popisu stavu východoslovanských nářečí na území Slovenska a částečně i v sousední Podkarpatské Rusi.

Další velká část předložené práce (s. 90-251) je věnována slovní zásobě zkoumaných nářečí. Jedná se o tři kapitoly, tvoří je popis starší vrstvy (kap. 5), rozdělený do 17 lexikálních polí, otázka diferenciacce mezi lexikálními výpůjčkami a paralelami na slovensko-východoslovanském pomezí (kap. 6) a novější vrstvy lexika (na příkladě obcí Ubl'a a Malyj Bereznyj) (kap. 7, zde jde o slovakismy ve slovenské a o ukrajinismy a rusismy, ale i některé aktuální bohemismy a slovakismy v ukrajinské obci); speciální pozornost věnuje autor synsémantikům (s. 194-251), a právě zde se výrazně ukazuje divergentní vývoj na obou stranách státní hranice.

Poslední kapitola předložené práce je věnována jazykové situaci a národnostní problematice, hlavně ve dvou stěžejných obcích (s. 252-281). Nehledě na to, že autor zde většinou používá „anekdotovou“ sociolingvistiku (uvádí typické postoje či výpovědi jednotlivců, čehož si je ostatně dobře vědom, viz s. 268, 277), je třeba si uvědomit, že i tento materiál je velmi cenným příspěvkem k aktuálnímu tématu (viz otázka kodifikace spisovné rusínštiny, uznání rusínské národnostní identity na Ukrajině atd.) – autorovi se podařilo hluboce proniknout do zkoumaných komunit a tak získat materiál, který zdaleka není triviální (srov. např. popis problému jazykové adaptace na s. 268). Zajímavé jsou zejm. i postoje k etnonymům *Rusín* a *Rusnak*, resp. k odvozeným glottonymům (s. 275n.), které dále diferencují složitou situaci.

Následuje závěr (s. 282-288), seznam literatury (s. 289-294) a přílohy (texty, tematické okruhy lexiky a mapy).

Předložená práce je na velmi vysoké úrovni: autor si nasbíral sám v početných terénních výzkumech velké množství materiálu, který zkoumá po téměř všech rovinách jazykového systému: fonetika, fonologie, morfologie (tvarosloví) a lexikon. Z metodologického hlediska hraje důležitou úlohu i kontaktní lingvistika. Tuto analýzu autor spojuje s dlouhou řadou důvtipných sociolingvistických pozorování. Tím výrazně překročil původní záměr a předložil jak rozsahově, tak obsahově impozantní příspěvek ke stavu východoslovanských nářečí na východním Slovensku a na slovensko-ukrajinském pomezí.

Práce je i formálně na vysoké úrovni, jen na několika místech nacházíme drobné nesrovnalosti: „K odlišnostem patří nepřítomnost kratších tvarů 1. os. **sg.** sloves typu /znaje/, /motat'/, vyskytují se jen tvary /'znajeme, 'znajete/ atd.“ (s. 48), vzor *n'an'ko*: s koncovkou dativu *-ovo* (s. 49), vzor *kamenisko* s koncovkami *L -ami*, *I -ax* (s. 50), překlipy: [i]se (s. 35), v napřízvučné pozici (s. 42), enklitické, je'jî naš (s. 57),

spisovná (s. 62), se může jednat o rusismus již ukrajinštině (s. 187), jihokarpatskýc nářečí (s. 252), lokání, nikoli národní příslušnosti (s. 279).

Pro obhajobu navrhuji diskutovat problematiku jednoznačné identifikace jednotlivých hlásek v podmínkách terénního výzkumu a úlohu jazykového kontaktu ve srovnání s vnitrosystémovým vývojem. Uvádím k tomu příklad z práce (s. 63): je nápadné, že nářečí obce Ubl'a v souladu se situací ve spisovné slovenštině rozlišuje u číslovky *dva* mužskoosobový tvar nominativu (původně *dvaje*) od ostatních rodů. Zároveň je však zajímavé, že původní tvar byl nahrazen novotvarem *dvome*, který je formálně vzdálenější od spisovné slovenštiny než ten původní. Autor uvádí, že novotvar je přejat z jiných nářečí. Lze nějak vysvětlit, proč se zde – ještě v poměrně nové době – prosadil tvar jiné nářeční skupiny, nikoliv spisovně slovenský? Nebo může jít o náhodu materiálu?

Předložená disertační práce Michala Vašíčka „Dynamika jihokarpatských nářečí“ zcela bez pochyb splňuje požadavky kladené na disertační práci v oboru „Slovanské filologie“. Doporučuji ji k obhajobě bez jakýchkoliv výhrad a navrhuji autorovi po obhajobě udělit titul Ph.D.

V Praze, 15. 6. 2015

(Markus Giger)